

УДК 323.1

Ю.В. МОСАЄВ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мосаєв Юрій Володимирович – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

Стаття присвячена проблемі діяльності опозиційних сил в українському парламенті. В статті проаналізовано особливості діяльності української парламентської опозиції. В роботі сформульовано основні проблеми подальшого розвитку діяльності опозиційних політичних партій в українському парламенті.

Ключові слова: Парламент, опозиція, опозиційна політична сила, Народний рух України, Українська народна партія, Комуністична партія України, Наша Україна, Всеукраїнське об'єднання «Свобода», Блок Юлії Тимошенко.

Статья посвящена проблеме деятельности оппозиционных сил в украинском парламенте. В статье проанализированы особенности деятельности украинской парламентской оппозиции. В работе сформулированы основные проблемы дальнейшего развития деятельности оппозиционных политических партий в украинском парламенте.

Ключевые слова: Парламент, оппозиция, оппозиционная политическая сила, Народный рух Украины, Украинская народная партия, Коммунистическая партия Украины, Наша Украина, Всеукраинское объединение «Свобода», Блок Юлии Тимошенко.

The article is devoted to the problem of the opposition in the Ukrainian parliament. The paper analyzed the characteristics of the Ukrainian parliamentary opposition. In this paper, the main problems of further development activities of opposition political parties in the Ukrainian parliament.

Keywords: Parliament, the opposition, the opposition political party, the People's Movement of Ukraine, the Ukrainian People's Party, the Communist Party of Ukraine, Our Ukraine, All-Ukrainian Union "Svoboda", Union Yulia Tymoshenko.

© Ю.В. Мосаєв, 2013

Постановка проблеми. Україна є молодого демократичною країною, що хоч і має великі задатки для демократичного розвитку, але через свою молодість постійно опиняється в ситуації суспільства, яке має справу з великою кількістю дисфункційних соціальних явищ. Серед них можна виділити економічну, політичну корупцію та інші. Одним з негативних явищ українського політикуму є те, що в усі часи українські провладні партії та політичні інституції схильні до такого явища, як монополізація влади. Дане явище сприяє позбавленню багатьох політиків та українських громадян можливості повної реалізації своїх громадянських та політичних прав. Саме для цього й існує так звана політична «меншість», яка представлена в парламенті і має назву парламентська опозиція. Умови для її діяльності в Україні завжди були не зразковим та все ж українська парламентська опозиція в Україні відбулася і вимагає політологічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даним питанням в рамках української політології займалися такі вчені, як О. Божко, Д. Гомон, О.Горо-бець, О. Дніпров, В. Кіпіані, Ю. Якименко та інші. В той же час не всі аспекти даної проблеми знайшли адекватне втілення в роботах зазначених учених.

Мета дослідження. Мета статті полягає у дослідженні діяльності парламентської опозиції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Опозиція – протиставлення одних поглядів чи дій у політиці іншим, партія або група, що виступає врозрив з думкою більшості або з панівною думкою і висуває альтернативну політику, інший спосіб вирішення проблем. На думку О. Божко, існує кілька форм опозиції: побутова, соціальна, соціально-політична та політична [1]. Парламентська опозиція є частиною політичної опозиції. Під політичною опозицією слід розуміти необхідний елемент політичної системи, що сприяє її ефективному функціонуванню [5]. У безпосередньому вираженні це депутати, які відкрито заявляють про своє протистояння діючій владі. Головною ознакою парламентської опозиції є те, що її учасники поділяють основні цінності, принципи й завдання політичної системи, однак розходяться із правлячою елітою в оцінці пріоритетів вироблюваної політики й методах її здійснення. Тобто представники парламентської опозиції є депутатами, які є представниками так званої політичної контреліти і використовують різноманітні політичні інструменти для зміни влади в країні.

У рамках перших двох скликань Верховної Ради України феномен парламентської опозиції ще не назрів. Так як до 1998 року, коли вперше відбулися парламентські вибори за пропорційною системою не було історичних та соціальних передумов для її формування [13]. До цього всі депутати Верховної Ради України представляли тільки свій мажоритарний округ і голосували в їх інтересах, а свою законотворчу роботу в парламенті вони вели

виходячи зі своїх професійних інтересів та комітетів, в які вони були делеговані в рамках політичних домовленостей. Тільки в рамках Верховної Ради України третього скликання почали формуватися перші фракції. Та головною ознакою фракційного життя того парламенту була його ситуативність. Так як усі наявні фракції та позафракційні депутати своє невдоволення тим чи іншим законопроектом могли виявити в рамках позицій під час голосування. І в той же час всі ці скликання сформували уявлення про Верховну Раду України як опозиційну гілку влади до виконавчої. Передумовою даного явища була велика кількість у парламенті депутатів, що представляли партії лівого спрямування. Та президентсько-парламентська форма республіканського устрою сприяла тому, що ініціатива в цій боротьбі була здебільшого в президента. Наприклад, у 2000 році «від керма вищого законодавчого органу обиралися двоє лівих – спікер парламенту О. Ткаченко і його перший заступник – А. Мартинюк. Щоб не дати їм можливості захисту, В. Медведчук зумів провести через голосування у Верховній Раді скасування регламентної норми, що, властиво, регулювала дії, коли парламентарії порушують питання про недовіру когось із керівництва парламенту [4]. В результаті чого дана процедура отримала назву «парламентської оксамитової революції». Саме після цього «ліві партії» (КПУ, СПУ, ПСПУ) відчували себе значно слабшими за президента і почали відкрито називати себе опозиційними парламентськими силами.

Наступним етапом становлення української парламентської опозиції стала громадянська акція «Україна без Кучми». 9 березня 2001 року стало кульмінацією цієї акції «Україна без Кучми» (УБК), яка, у свою чергу, стала першим сплеском громадської активності українців за кілька років [14]. У рамках своєї діяльності даний соціально-політичний рух висловив наступні політичні вимоги: «Сьогодні першочерговою політичною необхідністю є зміна системи влади та відставка Президента Леоніда Кучми. Вирішення болочих економічних проблем суспільства неможливе без:

- призначення дострокових президентських виборів, проведення їх без фальсифікації;
- внесення змін до Конституції України для збалансування влади;
- усунення від керівництва країною повністю збанкрутілої, дискредитованої владної верхівки;
- створення незалежної судової влади, виборності суддів;
- зниження тарифів на комунальні послуги, плати за житло, проїзд у транспорті;
- негайного погашення заборгованості по зарплатах, інших соціальних виплатах;
- збільшення мінімальної заробітної плати і пенсій до рівня прожиткового мінімуму;
- повернення у повному обсязі трудових заощаджень громадян;
- неухильне забезпечення конституційних прав громадян на освіту та медичне обслуговування;
- повернення пільг ветеранам, пенсіонерам, інвалідам, чорнобильцям, молодим сім'ям;
- ліквідація безробіття;

- повернення народу національних багатств, які було вкрадено під час незаконної приватизації» [15]. Дані політичні вимоги були майже нездійсненними і здебільшого популістськими, особливо в пункті про реприватизацію. Та вони мали важливий ефект для об'єднання української та формуванню парламентської опозиції. Тому вже на наступних парламентських виборах 2002 року про свою опозиційність у парламенті заявили фракції КПУ, СПУ, Вибірчий блок політичних партій «Вибірчий блок Ю. Тимошенко» та Блок В. Юценка «Наша Україна» [12]. І незважаючи на те, що ця опозиція була неоднорідною і поділялася на «ліве» та «праве» крила, явище парламентської опозиції було остаточно сформованим. Одним з основних факторів, що позитивно вплинув на інституціоналізацію даного явища, стали президентські вибори 2004 року. І проголошення своєї опозиційної самоідентифікації це був символічний сигнал спрямований електорату, який розділяв опозиційні настрої в країні. Особливістю діяльності даної парламентської опозиції полягала в тому, що вона почувала свою легітимність, так як за пропорційною системою опозиційні партії набрали більше голосів ніж провладний блок «За єдину Україну» та їх партнери Соціал-демократична партія України (об'єднана) [12]. І тільки за рахунок депутатів, що виграли вибори за одномандатною системою їм вдалося сформувати провладну парламентську більшість. Тим більше, що на користь опозиції відбувся і так званий касетний скандал. Який суттєво знизив популярність в країні президента Л. Кучми і надав опозиції шлях до нових електоральних здобутків.

У рамках першої сесії новообраного парламенту «Наша Україна», СПУ, блок Юлії Тимошенко і Компартія на початку сесії домовилися дослідити роботу Центральної виборчої комісії, а після цього ініціювати відставку деяких його членів, а також зміну системи формування комісії, це не привело протягом першої сесії до жодних видимих результатів [12]. Після першого призначення В. Януковича прем'єр-міністром України, діяльність парламентської опозиції в Україні пішла на спад. Основною причиною даного явища стала монополізація владою медіа-простору в Україні. Опозиція була відлучена від загальнонаціонального медіа-ресурсу за допомогою так званих «темників».

Темники – це скорочення від російського терміну «теми неделі». Вперше українські журналісти стикнулись із цим явищем на початку осені 2001 р., коли зауважили, що отримані ними редакційні завдання як на диво стали збігатись із «вказівками», отриманими від редакторів і менеджерів інших газет і телеканалів [7].

За допомогою даної технології був диференційований політичний медіаконтент усєї країни. Та все ж, ця технологія зазнала поразки після початку «помаранчевої революції». І на хвилі нових демократичних перетворень в країні з'явилася нова парламентська опозиція. Точніше фракція «Наша Україна» і «Блок Юлії Тимошенко» здобули статус провладних, а фракція «Регіони України» з «СДПУ (о)» перетворилися на опозиційні і стали її

ядром. Маючи великі медійні та фінансові можливості вони почали дії з дискредитації влади. Приводом до такої діяльності в 2005 році відбувалися політичні переслідування під виглядом кримінальних справ [17, с.15]. Ця діяльність опозиції була дуже вдалою бо вже через рік відбулися дострокові вибори до Верховної Ради України, як наслідок відставки кабінету міністрів.

6 вересня 2005 р. экс-державний секретар України О. Зінченко зібрав прес-конференцію, на якій звинуватив близьке оточення Президента в корупції і назвав це причиною своєї відставки. За два дні у відставку було відправлено уряд Ю. Тимошенко, що стало кінцем «помаранчевої казки» [6]. І на цій хвилі опозиційні сили під проводом «Партії регіонів» здобули перемогу на дочасних парламентських виборах 2006 року [16]. Після цього даній партії вдалося створити парламентську коаліцію разом з КПУ та СПУ [11]. Після цього колишні провладні партії на основі націонал-демократичних гасел створювали ситуативну опозицію, яка не могла виробити чітку програму діяльності через колишні конфлікти між партіями, що до неї входили. Подібна ситуація відбулася і на наступних парламентських виборах за відмінністю того, що до нового парламенту не увійшла фракція СПУ, представники якої не змогли подолати передвиборчий бар'єр і тому фракції «Батьківщина» та «Наша Україна – Народна самооборона» і парламентська позиція з опозицією просто помінялися місцями.

Зміни в рамках роботи парламентської опозиції почалися в кінці 2010 року, коли після перемоги на президентських виборах В. Януковича. Парламент переформатувався на користь коаліції на чолі з «Партією регіонів» [3].

Саме тоді опозиція почала готуватися до наступних парламентських виборів, гуртуючись біля полів'язнів Ю. Луценка та Ю. Тимошенка. В цей

час багато представників парламентської опозиції почали співпрацювати з опозиціонерами непарламентськими. Серед них особливою популярністю відзначалися Всеукраїнське об'єднання «Свобода» та партія «УДАР». За результатами парламентських виборів 2012 року, дані партії стали парламентськими і поповнили склад парламентської опозиції [2]. Три опозиційні партії в українському парламенті з різною ідеологією є виходом парламентської опозиції на якісно новий рівень. Через їх єдину позицію, яка є втіленням основних політичних ідеологем, які є активними в сучасному українському суспільстві.

У подальшому слід чекати на перетворення опозиційних парламентських сил на єдину структуру, яка б захищала альтернативну від провладної позиції у позицію всіх сферах громадського та політичного життя. До того ж, сьогодні на порядку денному стоїть процес долучення до співпраці з парламентською опозицією громадських і політичних організацій, які мають незалежний від політики і політичних організацій статус. В той же час українська парламентська опозиція повинна зважати на позицію всіх верств населення, які проживають у різних регіонах України, незважаючи на кількість їхніх прихильників у даному регіоні.

Висновки. Українська парламентська опозиція одна з головних складових парламентського життя. Її розвиток був суперечливим і складним. Основною віхою в розвитку української парламентської опозиції стала акція «Україна без Кучми», коли в українському політикумі народилася повноцінна парламентська опозиція. В подальшому полюси опозиції змінювалися та опозиція досягла сталого розвитку. В той же час парламентська опозиція не завжди може йти у ногу з часом, що гальмує не тільки її розвиток, але й розвиток усього українського парламентаризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Божко А. Особенности украинской оппозиции [Электронный ресурс] / А. Божко. Режим доступа: <http://www.vremia.ua/gubrics/politika/1232.php>
2. Выбори 2012: Результати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vybory2012.comments.ua/ua/rezultati-vyborov-2012.html>
3. Гомон Д. Почему оппозиция обещала не сбежать от Тимошенко и сколько стоит тушка [Текст] / Д. Гомон // Сегодня. – 2012. – 7 авг. – С. 7.
4. Горобец А. Кучма пригрозил непослушному парламенту, посмевшему уволить своего первого вице-спикера [Электронный ресурс] / А. Горобец. – Режим доступа: <http://www.pravda.ru/politics/18-12-2001/818590-0/>
5. Дніпров О. Правові основи діяльності політичної опозиції в Україні. [Електронний ресурс] / О. Дніпров. – Режим доступу: <http://polityka.in.ua/tomenko/content.php?id=pc05-2003-04>
6. Загоруй Я. Річниця «помаранчевого» розколу. [Електронний ресурс] / Я. Загоруй. – Режим доступу: <http://h.ua/story/18350/>
7. Кіпіані В. Князь Тьми та Темників [Електронний ресурс] / В. Кіпіані. – Режим доступу. <http://www.pravda.com.ua/news/2002/10/8/2990971/>
8. Коротков Д. 2000 год: грянул кассетный скандал, а Кучма начал терять власть [Текст] / Д. Коротков // Сегодня. – 2011. – 31 мая. – С. 8.
9. Політичні підсумки першої сесії Верховної Ради України (травень-липень 2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polityka.in.ua/tomenko/content.php?id=pc06-2002-02>
10. Опозиція в Україні. [Аналітична доповідь Центру стратегічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова] [Текст] // Національна безпека і оборона. – 2002. – № 7. – С. 34-37.
11. Парламентские коалиции в Украине. Как это было [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lb.ua/news/2010/03/02/29430_parlamentskie_koalitsii_v_ukraine.html
12. Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC0V>
13. Романюк А.С. Електоральна карта Львівщини у міжрегіональному зрізі [Текст] / А.С. Романюк, Л.С. Сковчиляс. – Л.: ЦПД, 2010. – 168 с.
14. Солодько П. 9 березня 2001 року: спогади і прогнози від ініціаторів «Україна без Кучми» [Електронний ресурс] / П.Солодько. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2006/03/9/3074768/>

15. Симоненко П. Повстань, Україно! Політична угода [Електронний ресурс] / П. Симоненко, Ю. Тимошенко, О. Мороз. – Режим доступу: <http://bez kuchmi.narod.ru/politugoda.html>
16. Украина. Парламентские выборы 2006 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.homopoliticus.com/v2006.php>
17. Якименко Ю. Політично-кримінальні переслідування 2005 року повторяться [Текст] / Ю. Якименко // Український тиждень. – 2010. – № 7. – С. 15.